

יום הכפורים: תערב עתירתנו

עיקר עניינינו של יום הכפורים בתורה – בעבודת הכהן הגדול בבית המקדש. ושיאה – בכניסתו לבית קדש הקדשים, להקטיר קטורת. במשנה, תופסת עבודת הכהן הגדול שבעה מתוך שמונת פרקי מסכת יומא, ורק הפרק השמיני מוקדש לעינויים. לפי קנה המידה הזה, כיום, כאשר, כמאמר הפייטן: 'אין בידינו לא אישים ולא אשם ... לא תודה ולא תמידים, כי בעוונינו ובעוונות אבותינו חסרנו כל אלה', נראה לכאורה שיום הכפורים שלנו חסר את ליבו ועיקרו. על כן, בסיום אמירת עבודת יום הכפורים במוסף, אומרים בפיוט אחר: 'אשרי עין ראתה כל אלה הלא למשמע און דאבה נפשנו' וחוזרים על כך בסגנונות שונים, פעם אחר פעם, לבטא עומק הצער על אבדן המקדש, ביטול העבודה, וכל החסרונות התלויים בכך.

עם זאת, אין לזלזל בתחליף שהציעו חכמים למקדש החרב ולעבודה שנשבתה: 'ונשלמה פרים שפתינו'. בשני אופנים אנו משלימים ביום הכפורים את העבודה החסרה: בסיפור הישיר של מעשה העבודה והקרבנות, ובמעמד התפילה באופן כללי. ובוה האחרון נבקש להרחיב מעט:

הרעיון של 'נשלמה פרים שפתינו' יכול להתפרש כחלופה 'חלשה' לדבר עצמו – לעבודת הכהן והמקדש הנשגבה. אולם הוא יכול להתפרש גם בדרך אחרת לגמרי, כחלופה שיש בה יתרון על המקור! בעוד שבימי המקדש, עיקר משא עבודת יום הכפורים היה מוטל על שכמו של הנציג הבכיר של עם ישראל בפני ה', וחרב מסייעיו, הרי שעם החורבן והתקנת סדרי התפילה, עברה האחריות אל כל אחד ואחד מישראל. הציפיה הדרוכה והמעקב הסקרני אחרי מפעלותיו של הכהן הגדול, הם, בסופו של דבר, מצב מאד פסיבי. אולם משחרב הבית ונסתלקו הכהן, השעירים, הלשון של זהורית, עברה האחריות על מפעל הכפרה והטהרה לידי כלל ישראל, וכל אחד ואחת מבאי בית הכנסת הפך להיות כהן משרת, במידה מסוימת, כפי יכלתו.

את הביקורת על הפן הפסיבי של יום הכפורים אפשר למצוא באופן מרומז בסיפור מופלא בגמרא במסכת יומא: מיקירי ירושלים לא היו ישנים כל הלילה, כדי שישמע כהן גדול קול הברה ולא תהא שינה חוטפתו. תניא: אבא שאול אמר אף בגבולין היו עושין כן זכר למקדש אלא שהיו חוטאין. (רש"י: משחקין אנשים ונשים יחד ובאין לעבירה) אמר אביי ואיתימא רב נחמן בר יצחק: תרגום (כלומר, למה כוונת האומר 'בגבולין') – נהרדעא. שאמר אליהו (הנביא) לרב יהודה אחיו של רב סלא החסיד: אמרתם מדוע לא בא משיח? והרי כעת יום הכיפורים הוא, ונבעלו כמה בתולות בנהרדעא! אמר לו (רב יהודה לאליהו): מה אומר על כך הקדוש-ברוך-הוא? אמר לו: 'לפתח חטאת רבין' (רש"י: יצר הרע מחטיאו בעל כרחו). (יומא יט ב – כ א, מתורגם עברית) הביקורת של החכמים על האוירה הפרוצה בנהרדעא ביום הכפורים מרמזת על כך, שבגבולין, מחוץ לירושלים, רוב עם ישראל לא היתה לא תעסוקה הולמת ליום הכפורים, והיום הפנוי גם ממלאכה וגם מסעודות שבת וחג, הותיר מקום מרווח לפעילותו של היצר הרע. מה שאין כן משחרב בית המקדש, הותקנו סדרי תפילה, ושעות הפנאי המרובות הוחלפו בשעות עבודת בית הכנסת.

גם כיום, החלק המרכזי של יום הכפורים אינו פרק העינויים, כי אם פרקי העבודה. אלא, שבמקום עבודת הכהן הגדול נמצאת עבודת הש"ץ וקהלו. רוב היום אנו נמצאים בבית הכנסת ועוסקים בתפילה, מתוך מאמץ להכנס לאוירה של קדושה וטהרה. איש איש כפי דרגתו ומעלתו, קהילה קהילה ואופיה. חשוב לשים לב בהקשר הזה, שבשונה מימי שבת ומועד אחרים, וקל וחומר מימות החול, מספרם של היהודים המגיעים לבתי הכנסת גדול ביותר, ולא מעטים הם אלו שזהו היום היחיד בשנה שבו הם מתייצבים בבית הכנסת ומקדישים מזמנם לתפילה ותורה, מחיים ומעוררים את הקשר שלהם לעם ישראל ולזהותם היהודית. בעיקר בבתי הכנסת שבגולה.

גם מי שרגילים בתפילות של קבע בכל יום ויום מימי השנה, חשים שיום הכפורים הוא מדרגה נבדלת, עליונה, בתוך עולם התפילה. זהו יום שכולו תפילה. גם כמותית – זהו היום היחיד בשנה שיש בו חמש תפילות. גם איכותית, ההתרגשות וההתפעמות של הקהל כולו, בעיקר בתפילות הכניסה והחתימה של היום, 'כל נדרי' ו'נעילה', לפני ארון הקודש הפתוח, ובהנהגת זקני העדה וחכמיה, אינן מאפשרות להתפלל תפילה שגרתית, 'מצות אנשים מלומדה', בבחינת 'תמידים כסדרם' בלבד.

התובנה הזאת, שכל אחד ואחת מן המתפללים הוא בבחינת כהן משרת, ונושא על שכמו חלק מן האחריות למפעל הלאומי של כפרת וטהרת יום הכפורים, ולא רק את מעשה התשובה, הוידוי והתחנונים הפרטיים, מעניקה ממד נוסף, כללי ומקיף יותר, לעבודת בית הכנסת. החיבור שבין האישי והחברתי, הפרטי והלאומי, הוא אחד מן הערכים היסודיים המלווים את תפילת יום הכפורים ואת הנעשה בבתי הכנסיות, גם אצל מי שאינם יודעים לכוון 'כוונות' שכאלו בתוכן התפילות. בעצם הנוכחות וההשתתפות מושגת התכלית הזאת. מן הסתם, מי שיכול לעשות זאת מתוך התכוונות ומודעות, מקבל ומשפיע עוד יותר.

עבודת יום הכפורים של הכהן הגדול מטהרת ומכפרת על המקדש כמוקד העבודה של עם ישראל. ממנו מתפשטת גם הכפרה של הכהן על ביתו ועל אחיו הכהנים ועל כל עדת בני ישראל, מן המרכז אל הפריפריה. לעומת זאת, עבודת יום הכפורים של עם ישראל בבית הכנסת, מכפרת ומטהרת את העדה כולה באופן 'דמוקרטי' ו'שוויוני' – כולם נוטלים חלק במידה שווה במשימה, וכל אחד ואחד יכול לזכות ולהתקדש, ולתרום את תרומתו לכפרה הכללית של הציבור.

אשריכם ישראל, לפני מי אתם מיטהרים ומי מטהר אתכם – אביכם שבשמים.